

Рекреаційна географія. Туризм

6. UNWTO Tourism Highlights, 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mkt.unwto.org/publication/unwto-tourism-highlights-2014-edition>.

Ткачук Л.М., Сайчук В.С.

Национальный авиационный университет

АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ ТУРИЗМА В УКРАИНЕ: ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТ

В статье охарактеризованы текущее состояние и тенденции развития туризма в Украине в условиях международного военно-политического конфликта и социально-экономического кризиса; описаны проблемы и определены возможности, открывающиеся перед национальным турбизнесом.

Ключевые слова: геополитический фактор, туризм, Украина, международный военно-политический конфликт, социально-экономический кризис.

Tkachuk L., Saychuk V.

National Aviation University

CURRENT TRENDS IN UKRAINE TOURISM: GEOPOLITICAL BACKGROUND

In this article the current state and trends of Ukrainian tourism in circumstances of international military-political conflict and socio-economic crisis are described and the challenges and opportunities facing national tourism business are revealed.

Keywords: geopolitical factor, tourism, Ukraine, international political and military conflict, social and economic crisis.

УДК 911.52:338483.13-056.24(477)

Топалова О.І.

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Богдана Хмельницького

ВИКОРИСТАННЯ ЕТНОЛАНДШАФТНИХ ОБ'ЄКТІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ

Стаття розкриває особливості процесу етноландшафтної адаптації в регіонах України та перспективи використання етноландшафтних об'єктів в організації адаптивного туризму.

Ключові слова: етноландшафтна адаптація, ступінь адаптованості, об'єкти етноландшафтної адаптації, типи реабілітації, культурно-господарське засвоєння, субетноси.

Рекреаційна географія. Туризм

Постановка проблеми. В Україні постійно зростає чисельність особливої соціальної категорії населення – пенсіонери, інваліди, хворі тощо, яку доцільно об'єднати терміном «особи з обмеженими фізичними можливостями». За даними Державної служби статистики України на початок 2014 р. чисельність зазначеної категорії людей складає близько 30% від загальної чисельності населення нашої держави [3]. Значна кількість осіб з обмеженими фізичними можливостями відносяться до індивідуально-активної групи, та мають фізичну можливість здійснювати подорожі, які носитимуть не тільки пізнавальний характер, а й матимуть реабілітаційний напрям. Але в суспільному секторі на сьогодні існує ряд невирішених питань – відсутність фінансування та спеціалізованої туристської інфраструктури для інвалідної групи. Тематика використання в організації адаптивного туризму об'єктів господарсько-культурного засвоєння (етноландшафтних), що знаходяться в межах регіону мешкання людини є досить актуальною та потребує додаткових досліджень.

Метою дослідження є виявлення значних об'єктів етноландшафтної адаптації в регіонах України та обґрунтування перспектив їх використання в організації адаптивного туризму. Для реалізації зазначеної мети в роботі вирішувались наступні завдання:

- визначене поняття етноландшафтної адаптації;
- розглянуті об'єкти етноландшафтної адаптації;
- окреслено перспективу використання етноландшафтних об'єктів в організації адаптивного туризму.

Виклад основного матеріалу. Етноландшафтна адаптація – процес просторово-часової взаємодії етносу та компонентів ландшафту, результатом якої є зміна компонентів ландшафтної системи, стереотипів поведінки певного етносу та поява субетносів. Субстрактною основою етноландшафтної адаптації можна вважати просторововиділені групи населення, які мають специфічні етнокультурні особливості. Духовно-інтелектуальне та матеріально-практичне засвоєння соціоприродного простору етнічними групами характеризується сукупністю природних і соціокультурних елементів з достатньо різною і унікальною структурою, а також особливою організацією етноландшафтного простору. Етноландшафтний простір – закономірне поєднання об'єктів культурно-господарського засвоєння, синтез різних елементів – природних і соціальних, матеріальних і духовних сформованих в результаті етнокультурних процесів просторово-часового проявлення культурогенезу [4]. Ландшафтно-етнічні взаємини в різних фізико-географічних зонах України по-різному

Рекреаційна географія. Туризм

впливають на формування особистостей людей. Так, мешканці Полісся (литвини, поліщуки, севрюки) своєю спокійною та мовчазною вдачею зобов'язані природним особливостям лісової смуги, а саме наявності в минулому густих непрохідних лісів та значні заболоченості території. Звісно, за таких умов вельми ускладнювалося сполучення між населеними пунктами, що в давні часи відіграло суттєву роль [2].

В сучасних умовах віддзеркалення етноландшафтної адаптації відносно етносу можна спостерігати в селах з чіткою етнічною позицією – Ботієво, Райнівка (болгарські села Запорізького області), німецька етносадиба «Кроненталь» (с. Кольчугіно, АР Крим) та інші. Звісно, інфраструктура даних етнічних осередків відповідає основним положенням «безбар'єрного середовища», але суттєвими проблемами для відвідування залишаються трансферні затрати та нестабільність політичного стану в країні. Тому ми пропонуємо дослідити регіони України, які за тривалий термін господарсько-культурного засвоєння територій набули значну кількість етноландшафтних чинників – різноманітність антропогенного ландшафту та субетносів.

Значна частка сучасних міських центрів України виникла на «фундаментах» античних та середньовічних полісів та городищ, наприклад, Севастополь (Ахтіар), Євпаторія (Кіркінетида), Чорноморське (Калос Лімен), Івано-Франківськ (Тисмениця), Білгород-Дністровський (Аккерман, Ольвія), Одеса (Хаджибей), Каховка (Іслам-Кермен). Такі міста та їх приміські території вирізняються значною кількістю об'єктів етноландшафтної адаптації, які слід включати в екскурсійні маршрути та застосовувати в організації заходів адаптивного туризму, що допоможе зробити цей вид туризму масовим.

Відзначимо, що високого ступеню етноландшафтної адаптованості набувають регіони, які знаходяться в трансграничній зоні перетину торгових шляхів (АР Крим, Херсонська, Запорізька, Закарпатська, Львівська області) або мають наближення до адміністративного району Київської Русі - м. Києва (Винницька, Чернігівська області). Регіони з високим ступенем етноландшафтної адаптації характеризуються високим вмістом об'єктів ландшафтної групи, яким притаманні зміни рельєфу, порушення кліматичних умов, гідросистеми; певні зміни у тваринному та рослинному світі (міграція, акліматизація та реакліматизація тварин, птахів, поява нових видів, збереження різноманіття видів ендеміків, поява нових не притаманних регіону рослин та сукцесія в дикому середовищі). Невелика кількість об'єктів увійшли до реєстру

Рекреаційна географія. Туризм

заповідного фонду України, але значна частка залишається без уваги та знаходиться в занедбаному стані.

Рис. 1. Етноландшафтна адаптація в регіонах України

Розроблено автором.

Включення зазначених об'єктів до рекреаційно-туристської бази дає можливість зберегти їх та застосовувати в організації туристських та реабілітаційних заходів (таблиця 1).

Кожний ландшафт приміської зони, окрім основного типу сільськогосподарського використання території в свої структурі має об'єкти етноландшафтної адаптації, ознайомлення з якими характеризується наявністю багатьох функцій туризму: медико-біологічною (оздоровлення, реабілітація), соціально-культурною (спілкування, пізнання), економічною – можливість здійснення подорожі для багатьох верств населення [1].

Значна кількість літологічних об'єктів етноландшафтної адаптації знаходиться в АР Крим, до яких належать: печерні міста Бахчисарайського району (Мангуп-Кале, Ескі-Кермен, Чуфут-Кале, Качі-Кальон та ін.), Древня римська дорога I в н.е.(Карадазький ліс), Таврські ящики (с.Родніковське,

Рекреаційна географія. Туризм

с.Земляничне), Усть-Альмінське городище (с. Піщане), об'єкт 224 (с. Морозівка), хора Херсонесу (м. Севастополь) та інші.

Таблиця 1

Використання об'єктів етноландшафтної адаптації в туризмі

Компоненти ландшафту	Об'єкти етноландшафтної адаптації	Види реабілітаційних та туристських заходів
Літологічні	клери, крипти, дороги, стежини, мости, фортифікаційні споруди (равеліни), менгіри, кромлехи, антропогенний карст	фізична реабілітація засобами адаптивної рухової діяльності, екскурсії, спортивні походи, експедиції, заняття екстремальними та спортивними напрямками адаптивного туризму (джампінг, спелестологія)
Кліматичні	висушені русла річок, каньйони, зони відчуження	фізична реабілітація засобами адаптивної рухової діяльності, психолого-педагогічна реабілітація, екскурсії, експедиції
Гідрологічні	штучні озера, водоспади, канали, ставки, колодязі, водозабірники	фізична реабілітація засобами адаптивної рухової діяльності, екскурсій, заняття екстремальними та спортивними напрямками адаптивного туризму (дайвінг)
Тваринний світ	заказники, зоопарки, заповідники, сафарі-парки, ферми, міграційні коридори	фізична реабілітація засобами адаптивної рухової діяльності, соціально-педагогічна, психолого-педагогічна реабілітація, екскурсії, заняття фотополюванням
Рослинний світ	ботанічні сади, біосферні заказники, лісосмуги, штучні ліси	фізична реабілітація засобами адаптивної рухової діяльності, екскурсії, експедиції фітонцидолюкування

Популярні серед спелестологія об'єкти антропогенного карсту (гrotи, шахти, шурфи) розташовані в Запорізькій - вапнякові артілі (с. Терпіння та с. Мала Маячка), Донецькій (шахти) та Львівській (підземелля єзуїтів) областях.

До уваги екстремалів потрапили недобудовані споруди та мости, які вони застосовують в організації банджі- та роуп- джампінгу (стрибок та подальше вільне падіння за допомоги гумових тросів), масовості ці напрями набули в Запорізькій, Дніпропетровській, Київській, Тернопільській та Харківській областях. Видатним прикладом всебічної негативної етноландшафтної адаптації є 30-ти кілометрова зона відчуження навколо Чорнобильської атомної електростанції, яку за останнє 10-чя відвідали чисельні групи український та іноземних туристів. Гідрологічні об'єкти етноландшафтної адаптації, які вже використовують драйвери знаходяться в Харківській області – Печенізьке та

Рекреаційна географія. Туризм

Червоноооскольське водосховища, кар'єри в Безлюдовці та Новій Водолазі; Донецькій області – Вуглегорське, Павлопільське водосховища, Комсомольський, Новотроїцький, Анадолський, Горловський, Буденовський кар'єри; Запорізькій області – Каховське водосховище, Ново-Миколаївський та Мокрянський кар'єри, Дніпропетровській області – Рибальський гранітний кар'єр, Винницькій, Хмельницькій областях – Дністровське водосховище, Рівненській області – кар'єр «Базальтові стовпи», Львівській області – Миколаївський та Яворський кар'єри, Черкаській області – Звенигородський гранітний кар'єр та Житомирській області – Соколовський, Богунський, Малинський кар'єри.

Останнім часом певної популярності набувають заходи засновані на спостереженні за птахами в природі – бердвотчінг. Об'єктами етноландшафтної адаптації в даному напрямі є міграційні коридори та місця толоки (морські лимани, водосховища, поліські болота, меліоративні канали) птахів, де можна побачити рідкі види. Значні пункти для занять бердвотчінгом знаходяться в АР Крим (Каркінітська затока та затока Сиваш), Запорізькій (Утлюкський та Молочний лимани, Обіточна затока), Київській (вздовж р. Дніпро), Одеській (с. Вилкове), Херсонській (вздовж р. Дніпро, берег Чорного моря) та Чернігівській (вздовж р. Дніпро) областях.

Серед заходів оснований на об'єктах етноландшафтної адаптації рослинного світу можна виділити фітонцидолікування, які організують в диких природних умовах – долина нарцисів в Закарпатті, соснові ліси південного макросхилу Головного пасма Кримських гір, так і в спеціально створених фітоцентрах південної частини АР Крим – санаторії «Далоси», «Сосняк», «Форос» та в Закарпатській області – санаторій «Тиса» (Рис 1.).

Висновки. Таким чином, під час дослідження було виявлено що більшість регіонів України відзначена високим ступенем етноландшафтної адаптації. Результатом тривалого процесу взаємної адаптації компонентів в системі «етнос-ландшафт» є поява етноландшафтних об'єктів. Використання цих об'єктів в організації заходів адаптивного туризму допоможе залучити значну кількість осіб з обмеженими фізичними можливостями до загального туристського простору.

Використана література:

1. Белявцева Е.В. Проблемы туристического использования ландшафтов пригородной зоны - объектов адаптации к этническим общностям / Е.В. Белявцева, О.И. Топалова,

Рекреаційна географія. Туризм

- В.М. Шумский // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. - Серия «География», Том 23. – Симферополь, 2010. - С. 89-92.
2. Кисельов Ю.О. Роль ландшафтно-етнічного чинника в організації українського геопростору // Часопис соціально-економічної географії. Випуск 8(1). – Харків, 2010. – С. 63-68.
3. Статистичний збірник «Регіони України 2014» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: веб-сайт: www.ukrstat.gov.ua
4. Топалова О.И. Теоретические основы этноландшафтной адаптации: уровень компонентов природы / Научный журнал: Культура народов Причерноморья №189. – Симферополь, 2010. – С.183-185.
5. Шумский В.М., Этноландшафтная адаптация - путь к рациональному природопользованию / В.М. Шумский, О.И. Топалова // Научный журнал: Культура народов Причерноморья №177. – Симферополь, 2010. – С. 160-165.

Топалова О.И.

Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ЭТНОЛАНДШАФТНЫХ ОБЪЕКТОВ В ОРГАНИЗАЦИИ АДАПТИВНОГО ТУРИЗМА В УКРАИНЕ

В статье раскрыты особенности процесса этноландшафтной адаптации в регионах Украины и перспективы использования этноландшафтных объектов в организации адаптивного туризма.

Ключевые слова: этноландшафтная адаптация, степень адаптированности, объекты этноландшафтной адаптации, типы реабилитации, культурно-хозяйственное освоение, субэтносы.

Topalova O.

Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University of Melitopol

THE USING OF ETHNOLANDSCAPE OBJECTS IN ORGANIZATION OF ADAPTIVE TOURISM IN UKRAINE

The article reveals the peculiarities of the process to landscape adaptation in the regions of Ukraine and prospects of use ethnolandscape objects in adaptive organization of tourism.

Keywords: ethnolandscape adaptation, the degree of adaptation, adaptation ethnolandscape objects, types of rehabilitation, cultural and economic assimilation and ethnic group.